

**Ismertetések – Rezensionen – Reviews
Katsauksia – Рецензии**

**Kielitoimiston nimiopas
Päätoimittaja: Pirjo Mikkonen**

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki 2008. 339 l.
ISBN 978-952-5446-29-6

A Kielitoimisto sorozatában egy újabb könyv látott napvilágot: a *Kielitoimiston nimiopas* [A Kielitoimisto névkalauza]. A FUD előző számában ismertettem a *Kielitoimisto helyesírási útmutatóját*. Mint ahogy abban is, itt is a szavak helyes leírásával, a legfőbb helyesírási szabályokkal foglalkoznak a szerzők, tehát nem jelentéstani szempontból vizsgálják az egyes neveket. A névmutató főszerkesztője Pirjo Mikkonen, de más kutatók is részt vettek a mű összeállításában: Minna Salonen, Tiina Manni-Lindqvist, Elina Wihuri és még sokan mások. Mint ahogy a korábbi könyvben, itt is megadják a szerzők azt a címet, ahová az olvasók elküldhetik javítási javaslatukat (nimiopaspa-laute@kotus.fi).

Az *Előszóban* (4–5) maga a főszerkesztő is említi, hogy ez a névmutató a helyesírási útmutató mellett megjelent kiadvány, melyben az olvasó útmutatást, tanácsokat talál mind a külföldi, mind a hazai személy-, hely- és intézménynevek helyesírására, szerkezetére, ragozására. Azt is megmutatja, hogyan lehet egy szóból új szót képezni, és ezeket hogyan írjuk le. A nyelvtanulók számára is igen hasznos ez a rész, hiszen így betekintést nyerhetnek a finn szóképzés mechanizmusába (*Irak* > *irakilainen*, *Niger* > *nigeriläinen* (47)). A kiadvány nagyszerűsége elsősorban abban rejlik, hogy rengeteg információt tartalmaz, melyek nagy része már korábban is ismert volt, és felhasználták őket, de mivel sehol sem jelentek meg együtt, nehéz volt őket megtalálni.

Több mint 160 címszót tartalmaz a könyv. Minden egyes elem esetében egy rövid magyarázatot találhatunk, olykor javaslatokat a leírásukra, illetve példákat a ragozásukra, maga a könyv pedig tele van különböző névjegyzékekkel, hosszú ragozási listákkal. A szerzők törekedtek arra, hogy minél ke-

vesebb nyelvészeti, névtani terminust használjanak a könnyebb érthetőség érdekében. Ha mégis előfordulna ilyen, azt igyekeznek megmagyarázni. Ez mindenképp pozitív törekvés, hiszen a könyvet így szélesebb körben tudják felhasználni az emberek.

A kiadványban az előszót az egyes jelölések (például a * a nevek előtt azt jelöli, hogy ilyen alak meglete csak teoretikus, vagy már eltűnt az idők folyamán), illetve rövidítések feloldása követi (6–7), majd következik a *Bevezető* (8–13), melyben több témát, kérdést is érintenek: mi a tulajdonnév; miért van szükség erre a könyvre; melyek a névjegyzék gondozásához tartozó feladatok; mi dönt a közigazgatási területek neveinek helyesírásáról stb. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a szerzők ebben a részben valóban rendkívül érthetően tárgyalják az egyes témákat, kerülik a nyelvészeti terminusokat, így igazából mindenkinek hasznára válik, ha elolvassa a bevezetőt. Felmerülhet bennünk a kérdés: miért van szükség erre a könyvre, miért tárgyalják ezt a témát, a tulajdonnevek helyesírását külön kiadványban, mikor gyakorlatilag helyesírási útmutatókban, szabályzatokban is van róluk szó? A választ már le is írtam: van róluk szó... Ám sosem igazán részletes, hiszen hely szűkében nem lehet száz oldalakat írni pusztán a tulajdonnevekről. Azonban, ha visszagondolunk iskolai nyelvtanóráinkra, biztosan mindenkinek eszébe jut, mennyi szabályt kellett (volna) megtanulnunk a földrajzi nevek leírásával kapcsolatban, és bár sokat gyakoroltuk, ma is megáll a kezemben a toll, amikor le kell írnom egy ilyen tulajdonnevet, és gyakran rendkívül bizonytalannak érzem magam abban, mi is lenne a helyes alak. Tehát a könyv hasznos volta egy pillanatig sem kérdés. Ahogy nekünk nehézséget okoz a tulajdonnevek leírása, főleg ha külföldi névről van szó, ugyanúgy problémás mindez a finneknek is.

A főnevek kapcsán lényeges kérdés, nagy vagy kis kezdőbetűvel írjuk-e őket. Már az általános iskolában megtanuljuk, hogy a vezeté- és keresztnévek, helynevek, intézmény-, illetve márkanevek nagybetűvel kezdődnek. A kis- és nagybetűs megkülönböztetés mellett úgy érthetjük meg leginkább, hogy mi a tulajdonnév, ha szembe állítjuk a köznévvvel. A köznévi megmutatja, hogy az adott elem, milyen fogalomkörbe tartozik. Például a *macska* szó elárulja, milyen élőlényről van szó, míg a *Matti* név kimondásával még nem tudjuk, állatról vagy emberről beszélünk-e. A tulajdonnevek használhatók anélkül is, hogy tudnánk, milyen jelentése van a nevet tartalmazó szónak, elég annyit tudnunk, hogy az adott tulajdonnév mire mutat, mit fejez ki. Például a *Kiasma* szót használhatjuk abban az értelemben, hogy tudjuk, Helsinki új művészeti múzeumáról beszélünk, nem kell tisztában lennünk azzal, mit jelent maga a *kiasma* szó. A köznevek használata lehetetlen anélkül, hogy tudnánk, mit jelent az adott elem. A tulajdonnév mindig valamiféle ismert

személyre, helyre, jelenségre, tárgyra utal. Sokszor azonban nehéz eldönteni, mi tulajdonnév és mi köznév. Például olykor egyes kifejezésekben egy adott szót köznévként, másokban tulajdonnévként használunk: a bevásárlóközpontokban karácsony előtt különböző mikulásnak öltözött emberekkel találkozhatunk (*joulupukki*), míg Szenteste maga az igazi, egyetlen *Mikulás* (*Joulupukki*) hozza el nekünk az ajándékokat (8–9).

Hogy miért van szükség erre a könyvre, arra az a válasz, hogy kell egy általános nyelv, egy norma, melyet mindenki egyformán fel tud használni, amikor igyekszik írásban kifejezni magát. A névtani útmutatások, tanácsok segítik a nevek használatát a köznyelvben, és a nyelvhasználat, a beszéd és az írás is folyékonyabbá válik. Ezek nélkül az útmutatások nélkül az embereknek el kellene gondolkodniuk, például mit hogyan írnak le, a megértést megnehezítene a sok eltérő eredmény, és mindez idő- és energiapazarláshoz vezetne (9).

A névjegyzék ápolása a nyelv gondozásának része. Az ezzel foglalkozó bizottságok feladata többek között, hogy döntéseket hozzanak a névhasználatot érintő elvi és gyakorlati javaslatokról. A *Kotimaisten kielten tutkimuskeskus* névgondozási munkájának célja, hogy megkönnyítse a nyelvhasználók dolgát. A mindennapi íráshasználat során rengeteg idegen, külföldi név fordul elő, és sok nyelv ismeretlen hangrendszere, illetve ábécéje miatt nem könnyű az adott szót leírni, ragozni. Ezért igyekeznek ismereteket adni arról, hogyan lehet az idegen neveket finn kontextusban felhasználni (10–11).

Azt is megtudhatjuk a könyvből, kik döntenek a névadásról Finnországban. A hivatalos névadás az egyes közigazgatási szervek hatáskörébe tartozik. A neveket a belügyminisztérium alkotja meg, továbbá az államtanács által megerősített településnevek is itt születnek (12).

Ezután az ábécésorrendet követve taglalják a szerzők, milyen helyesírási javaslat vonatkozik az egyes szavakra (17–303), külön bontva a különböző idegen nyelveket is, amelyekből az adott példák származnak, illetve részletes ragozási táblázatokkal segítve a helyesírás gyakorlását (például 250–274). Ha nehéz lenne tájékozódni a könyvben, az olvasó dolgát még egy tárgymutatóval is kibővítették a könyv végén (304–339).

Minden egyes rész tárgyalására itt nincs lehetőség, a földrajzi neveken belül az *-i* képzős alakok helyesírását ragadom ki. A *magyar helyesírás szabályai* című könyvben kb. nyolc oldal csak erről a helyesírási jelenségről szól (66–74). Egyelemű és egybeírt földrajzi nevek esetén az alapformát nagy-, az *-i* képzős formát kis kezdőbetűvel írjuk (*Európa* – *európai*). Ugyanez érvényes a több elemből álló, *ország*, *föld*, *alföld*, *part* utótagú ország-, ország-rész-, ill. tájnevekre (*Palócföld* – *palócföldi*), valamint a több elemből álló

magyarországi helység- vagy helység-rész nevekre, melyek, ha eleve *i*-re végződnek, az *-i* képzős származékok végén is csak egy *i*-t írunk (*Balatonalmádi* – *balatonalmádi*). Ha egy földrajzi név része egy közszó vagy tulajdonnév, ahhoz a földrajzi köznevet kötőjellel kapcsoljuk. Ha az első rész közszó, akkor kiskezdőbetűs lesz, ha tulajdonnév, akkor marad a nagy kezdőbetű (*Sváb-hegy* – *sváb-hegyi*, *János-dűlő* – *János-dűlői*). Ha az utótag tulajdonnév, akkor az *-i* képzős forma kisbetűs (*Dél-Kína* – *dél-kínai*)...

A sort még hosszan folytathatnám a földrajzi nevek és azok *-i* képzős alakjaira vonatkozó szabályok felsorolása kapcsán, azonban mindezzel csupán azt kívántam érzékelteni, hogy rengeteg szabály van, melyekhez sok részinformációra is szükség van (mi számít földrajzi köznévnnek, mikor lesz kisbetűs, mikor marad nagy, mikor kötőjeles, mikor egybeírt...), ezért rendkívül nehéz a magyar nyelvben a földrajzi nevek helyes leírása. Márpedig ezt kötelező tudni: igyekeznek mind az általános iskolában, mind középiskolában a fejünkbe vésni, mikor melyik szabályt érvényesítsük. Olykor sikerül, olykor meg csak a fejünk zúg tőle.

A finn nyelvben a földrajzi nevek leírása (és igazából maga az egész helyesírás is) egyszerűbb (34–47). Az *-i* képzős alakoknak megfelelő formák a *-lAinen* képzős alakok, melyeket kisbetűvel írnak. A képzőt szimplán hozzákapcsolják az adott földrajzi névhez, betartva a ragozási szabályokat (*Helsinki* – *helsinkiläinen*). Ha olyan idegen szóról van szó, amely mássalhangzóra végződik, akkor a képző elé raknak egy *i*-t (*Irak* – *irakilainen*), ha többes alakról van szó, elhagyják a többes jelet (*Komorit* – *komorilainen*), és ami az egyszerűség legmértékesebb példája: a többtagú vagy kötőjeles alakokat egyszerűen egybeírják, és hozzájuk biggyeszti a képzőt (*Los Angeles* – *losangelesilainen*, *Itä-Timor* – *itätimorilainen*).

Régen a magyar gyerekek annyi tenyerest kaptak általános iskolában, ahány helyesírási hibájuk volt a tollbamondásban. Vajon jó taktika volt ez? Azt érzékeltené mindez, hogy írni jó? Remélem, ma már nem így működnek a dolgok, mert igazából csak megfélemlít bennünket, már abban a korban, mikor még alig tudunk írni. Így milyen lesz a későbbi viszonyunk az íráshoz? Továbbá, ha még törekszünk is arra, hogy valóban mindent a lehető leghelyesebben írjunk le, a megvalósítás akkor is nehéz, hiszen rengeteg szabály van és rengeteg kivétel. Nehéz bemagolni mindent, és hiába is magolunk, a gyakorlat mindig egy kicsit más képet mutat.

Azt tanulhatjuk ebből a könyvből, hogy minden lehetne kevésbé merev is, kevésbé normahű, hiszen igyekeznek olyan szabályokat alkalmazni, amelyek jobban idomulnak a nyelvhasználati szokásokhoz, az anyanyelvi beszélőkhöz, ez által pedig nem csupán vákuumban kitermelt szabályok halmazának

tűnik a helyesírás. A finnek erre törekednek, jobban figyelembe veszik a ma élő nyelvet és annak működését, és nem előírnak, hanem segíteni igyekeznek... A *nimiopas* szó útmutatót, *kalauzt* jelent, vagyis azt fejezi ki, segítséget nyújt, miközben a helyesírás labirintusában bolyongunk, nem csupán előír. Bátran ajánlom mindenkinek ezt a könyvet, mivel valóban rengeteg információt megtudhatunk belőle a finn helyesírásról, ugyanakkor külföldiként még a ragozást is gyakorolhatjuk a számos példának köszönhetően.

ENDRESZ BRIGITTA